

Partnerzy inicjacji i przedmażeńskich doświadczeń seksualnych a jakość więzi, komunikacji i poczucia doboru w małżeństwach młodych dorosłych

Sexual initiation and premarital sexual partners and the quality of bond, communication, and perceived marital match among young adult spouses

<https://doi.org/10.34766/344znm49>

Marta Komorowska-Pudło^a ✉

^a Marta Komorowska-Pudło, <https://orcid.org/0000-0001-7222-0182>,
Instytut Nauk Teologicznych, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Szczeciński

✉ Autor korespondujący: marta.komorowska-pudlo@usz.edu.pl

Abstrakt: Jakość relacji małżeńskich, w tym więzi, komunikacji i poczucia doboru partnerów, od dawna stanowi przedmiot zainteresowania badaczy. Wśród licznych czynników determinujących jakość związku wskazuje się m.in. przedmażeńskie doświadczenia seksualne. Ze względu na niedostatek badań w tym obszarze w odniesieniu do populacji polskich małżonków, niniejsze badanie miało na celu określenie związku między liczbą partnerów seksualnych oraz typem pierwszego partnera seksualnego (współmałżonek, były partner romantyczny, partner pozaromantyczny) a jakością relacji małżeńskich młodych dorosłych – w zakresie więzi, komunikacji oraz poczucia doboru. Analizowano również zależność między jakością relacji między małżonkami a żalem z powodu rozpoczęcia życia seksualnego z innym partnerem niż współmałżonek. W badaniu udział wzięło 306 osób będących małżonkami (153 kobiety i 153 mężczyzn) w wieku 20-35 lat. Badanie przeprowadzono za pomocą sondażu diagnostycznego na terenie województwa zachodniopomorskiego. Zastosowano trzy standaryzowane narzędzia psychometryczne (Skalę Więzi Małżeńskiej Józefa Szopińskiego, Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej Marii Kaźmierczak i Mieczysława Płopy, Kwestionariusz Doboru Małżeńskiego Jana Rostowskiego i Mieczysława Płopy) oraz kwestionariusz autorski. Wyniki wykazały, że kobiety mające doświadczenia seksualne wyłącznie ze współmałżonkiem uzyskiwały istotnie wyższe wyniki w zakresie więzi i doboru małżeńskiego niż kobiety doświadczające inicjacji seksualnej z partnerem pozaromantycznym oraz kobiety z większą liczbą partnerów. Wraz ze wzrostem liczby partnerów seksualnych u kobiet obniżał się u nich poziom odczuwanej więzi, intymności i samorealizacji, a wzrastał poziom deprecjonowania małżonka i rozczarowania relacją. U mężczyzn nie odnotowano istotnych statystycznie zależności. Poczucie żalu z powodu inicjacji seksualnej z innym partnerem niż współmałżonek korelowało u kobiet z niższym poczuciem doboru małżeńskiego. Uzyskane wyniki pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że przedmażeńskie doświadczenia seksualne mogą mieć długofalowy wpływ na jakość relacji małżeńskich, szczególnie wśród kobiet.

Słowa kluczowe: jakość relacji małżeńskich, pierwszy partner seksualny, przedmażeńskie doświadczenia seksualne, inicjacja seksualna

Abstract: The quality of marital relationships, including emotional bond, communication, and the perceived compatibility of partners, has long been of interest to researchers. Among the various factors influencing relationship quality, premarital sexual experiences are increasingly recognized. Due to the scarcity of research on this topic within the population of Polish spouses, the present study aimed to examine the relationship between the number of sexual partners and the type of first sexual partner (spouse, former romantic partner, non-romantic partner) and the quality of marital relationships among young adults, specifically regarding bond, communication, and perceived partner match. The study also explored the relationship between the quality of the marital relationship and regret over initiating sexual activity with someone other than the spouse. The study involved 306 married individuals (153 women and 153 men) aged 20 to 35. The research was conducted using a diagnostic survey in the West Pomeranian Voivodeship. Three standardized psychometric tools were used (the Marital Bond Scale by Józef Szopiński, the Marital Communication Questionnaire by Maria Kaźmierczak and Mieczysław Płopa, and the Marital Match Questionnaire by Jan Rostowski and Mieczysław Płopa), along with an author-developed questionnaire. The results showed that women who had sexual experiences exclusively with their spouse scored significantly higher in the areas of bonding and marital compatibility than women whose sexual initiation occurred with a non-romantic partner, as well as those with a higher number of sexual partners. As the number of sexual partners increased, women reported lower levels of emotional connection, intimacy, and self-fulfillment, and higher levels of spouse devaluation and relationship disappointment. Among men, no statistically significant relationships were found. For women, regret about sexual initiation with someone other than the spouse correlated with a lower sense of marital compatibility. The results obtained allow us to conclude that premarital sexual experiences may have a long-term impact on the quality of marital relationships, especially among women.

Keywords: marital relationship quality, first sexual partner, premarital sexual experiences, sexual initiation

1. Znaczenie inicjacji seksualnej i typów związków przedmażeńskich dla relacji małżeńskich – przegląd badań

W późnym okresie dorastania i wczesnej dorosłości zaangażowanie w związki romantyczne stanowi jedno z kluczowych zadań rozwojowych (Erikson, 2004). W tym czasie, obok potrzeby rozładowania napięcia seksualnego charakterystycznej dla dojrzewania, pojawia się potrzeba tworzenia więzi, najpierw w związkach preintymnych, a następnie romantycznych (Gurba, 2012; Oleszkowicz, Senejko, 2012). Partnerzy romantyczni odgrywają wówczas centralną rolę w życiu emocjonalnym i społecznym młodych ludzi (Joosten, Nelemans, Meeus, Branje, 2022).

Współcześnie powszechne wśród młodzieży i młodych dorosłych jest podejmowanie aktywności seksualnej zarówno w relacjach romantycznych, jak i pozaromantycznych (Kotiuga, Yampolsky, Martin, 2022). Z badań wynika, że część nastolatków angażuje się w aktywność seksualną z jednym partnerem w kontekście romantycznych związków, podczas gdy inni mają większą liczbę partnerów. Wczesna inicjacja sprzyja zwiększeniu liczby partnerów (Bancroft, 2019). Badacze wskazują, że od 10 do 20% nastolatków deklaruje współżycie z co najmniej czterema partnerami (Control & Prevention, 2019, za: Khalili, Mirzazadeh, Chegeni, Abedi, Rajaei, Ardalan, Haghdoost, Nasiri, Sharifi, 2020; Steele, Simons, Sutton, Gibbons, 2020; Wakasa, Oljira, Demena, Regassa, Daga, 2021). Chłopcy mają zwykle więcej partnerek niż dziewczęta (Bancroft, 2019), choć w ostatnich latach obserwuje się wzrost liczby partnerów również wśród kobiet (Smith, Wolfinger, 2024). Mimo wzrostu odsetka osób aktywnych seksualnie pod koniec XX wieku, średnia liczba partnerów wśród młodych dorosłych pozostaje względnie stała od lat 80. (Martinez, Copen, Abma, 2011).

Inicjacja seksualna, jako kluczowy moment w rozwoju psychoseksualnym (Higgins, Trussell, Moore, Davidson, 2010; Vasilenko, Lefkowitz, Maggs, 2021), może wpływać na dobrostan jednostki oraz jej postawy wobec seksualności (Lew-Starowicz, 1990; Vasilenko, Lefkowitz, Welsh, 2014). Z badań wynika, że zarówno charakter relacji przedmażeńskich, jak i liczba partnerów

mają znaczenie dla jakości późniejszych relacji romantycznych i małżeńskich (Kansky, Allen, 2018). Jak podkreśla Lew-Starowicz (1990, s. 43), „uwarunkowania seksualne i uczuciowe wytworzone w tych pierwszych doświadczeniach seksualnych” mogą oddziaływać na jakość przyszłych związków. Inicjacja seksualna, traktowana przez autora jako moment przełomowy, wpływa nie tylko na rozwój potrzeb seksualnych, ale również na kształtowanie osobowości, postawy wobec partnera i ogólną percepcję relacji międzyludzkich. Jej pozytywne skutki pojawiają się najczęściej wtedy, gdy partnerzy darzą się miłością, wykazują psychiczną dojrzałość, mają poczucie odpowiedzialności, odpowiednią wiedzę seksualną i działają w zgodzie z własnym systemem wartości.

Kluczowe znaczenie dla rozwoju psychoseksualnego młodych ludzi ma to, kto jest partnerem ich pierwszych doświadczeń seksualnych oraz jaka więź łączy ich z tą osobą. Długoterminowe konsekwencje mogą się różnić w zależności od tego, czy doświadczenie to miało miejsce w relacjach przypadkowych, krótkoterminowych czy w trwałych związkach romantycznych. Zestaw pytań na temat inicjacji seksualnej, zadawanych podczas diagnostyki seksuologicznej dotyczącej zaburzeń seksualnych potwierdza wagę tego doświadczenia. Dotyczą one m.in. charakteru więzi i uczuć łączących z partnerem inicjacji, emocji towarzyszących temu wydarzeniu, roli inicjatora inicjacji, długości trwania relacji oraz przyczyn jej zakończenia, jeśli do tego doszło (Lew-Starowicz, 2021). Znaczenie przedmażeńskich doświadczeń seksualnych w różnych typach związków dla kształtowania relacji intymnych w dorosłości wynika m.in. z odmiennego rodzaju zachowań partnerów wobec siebie, poziomu łączącej ich więzi, a także wpływu tych doświadczeń na samoocenę w roli partnerskiej i seksualnej. Dodatkowo, ma to związek z różnymi sposobami radzenia sobie z doświadczeniami w obliczu trudności.

Związek romantyczny jest podejmowaną dobrowolnie i świadomie relacją opartą na wzajemnej akceptacji, zrozumieniu, szczerości, lojalności, trosce, przyjaźni i miłości, a także na zazdrości i tęsknocie. Partnerzy ustalają wzajemne oczekiwania i granice, spędzają razem dużo czasu, intensywnie się komunikują, wyrażają uczucia poprzez słowa i fizyczną bliskość, dbają o trwałość związku. Relacje te sprzyjają budowaniu systemu przywiązania, który opiera się na

miłości, bliskości, więzi i poczuciu bezpieczeństwa. Związki te przygotowują do życia małżeńskiego, ucząc rozpoznawania różnic między partnerami, rozwiązywania konfliktów oraz rozwijania cech osobowościowych istotnych dla długoterminowych relacji (Putri, Yuniarti, Minza, Riyono, 2021). Barbara Jankowiak (2023) wskazuje, że młodzi ludzie dążą do tworzenia intymnych relacji opartych na zaangażowaniu, miłości i namiętności, a brak tych elementów może skutkować rozpadem związku. Fundamentem zdrowej relacji romantycznej są umiejętności komunikacyjne i negocjacyjne, zachowania opiekuńcze, autentyczność, wzajemny szacunek, zaufanie i uczciwość (Hielscher, Moores, Blenkin, Jadambaa, Scott, 2021). Tyler Jamison i Caroline Sanner (2021) zauważają, że związki oparte na zaangażowaniu sprzyjają rozwojowi kompetencji w zakresie budowania intymności i współzależności, pomagając jednostkom w osiągnięciu równowagi między niezależnością a bliskością.

Jamison i Sanner (2021) wyróżniają sześć typów relacji romantycznych w kontekście rozwoju. Pierwszy z nich to eksperymentowanie romantyczne, czyli krótkotrwałe, powierzchowne relacje o ograniczonym zakresie kontaktów, z minimalną więzią emocjonalną i fizyczną, typowe dla dzieciństwa i adolescencji. Drugi typ stanowi zauroczenie – romantyczne lub seksualne zainteresowanie, które nie rozwija się z powodu braku wzajemności lub przeszkód sytuacyjnych. Autorzy traktują je jako podtyp eksperymentowania romantycznego. Trzecim typem są przypadkowe kontakty seksualne (hookups), ograniczające się wyłącznie do seksu, nawet jeśli jedna lub obie strony pragną czegoś więcej. Czwarty typ to swobodne randkowanie (casual dating), w którym partnerzy eksplorują relację romantyczną, spędzając wspólnie czas i okazjonalnie podejmując współżycie, bez planów na przyszłość i z możliwością spotykania się z innymi osobami równocześnie. Piąty typ to randkowanie z określonym limitem czasowym (time-bounden dating), czyli intensywny emocjonalnie i fizycznie, krótkotrwały związek, który kończy się z powodu nadchodzącej zmiany, np. ukończenia wakacji. Szósty typ to związki zaangażowane (committed relationships), w których partnerzy doświadczają rosnącej emocjonalnej i zazwyczaj też fizycznej intymności oraz oczekują dalszego zaangażowania i wspólnej przyszłości.

Eksploracja preferencji romantycznych i seksualnych młodzieży często obejmuje eksperymentowanie z różnymi typami relacji, partnerami i praktykami seksualnymi (Arnett, 2015, za: Olmstead, 2020). Większość nastolatków angażuje się w monogamiczne, trwałe związki romantyczne, w których realizuje swoje doświadczenia seksualne, podczas gdy część doświadcza ich w kolejnych krótkotrwałych związkach, przelotnych znajomościach (hookup), w relacjach z przyjaciółmi (friends with benefits) lub podczas przypadkowych spotkań seksualnych (booty calls) (Baldus, Elgán, Soye, Tønnesen, Arnaud, Csemy, Thomasius, 2023; Olmstead, 2020; Van de Bongardt, De Graaf, 2020; Yu, Luo, Xie, 2022). W drugiej dekadzie XXI wieku wzrósł odsetek osób angażujących się za obopólną zgodą w niemonogamiczne relacje seksualne (poliamoria, swinging, otwarte związki). Zjawisko to dotyczy osób posiadających, jak i nieposiadających partnerów romantycznych (Olmstead, 2020). Niemonogamiczne związki opierają się na zaangażowaniu i zobowiązaniu wobec jednego lub więcej partnerów (Sizemore, Olmstead, 2016), podczas gdy relacje oparte na przypadkowym seksie zwykle nie obejmują elementu zaangażowania (Olmstead, 2020). Badania wskazują, że chłopcy częściej angażują się w przygodne kontakty seksualne niż dziewczęta (Olmstead, 2020; Van de Bongardt, De Graaf, 2020).

Zbigniew Lew-Starowicz (1990) wyróżnia cztery typy inicjacji seksualnej: z partnerem, wobec którego nie żywi się uczuć; z przyszłym współmałżonkiem jako formę testowania dopasowania; z osobą bardziej doświadczoną; oraz po ślubie, gdy oboje partnerzy są niedoświadczeni. Każdy z tych typów może, według autora, prowadzić do odmiennych doświadczeń emocjonalnych i konsekwencji dla przyszłych relacji. Inicjacja bez więzi uczuciowej może skutkować oddzieleniem seksu od miłości, trudnościami w budowaniu głębszych relacji emocjonalnych oraz skłonnością do kolejnych przelotnych kontaktów. Seksualne testowanie dopasowania bywa zawodne, ponieważ dojrzałość seksualna rozwija się z czasem i wymaga cierpliwości oraz odpowiedniego klimatu emocjonalnego. Inicjacja z doświadczonym partnerem niesie ryzyko porównań i zazdrości, szczególnie jeśli doświadczenie nie jest wspólne. Przy wysokim poziomie dojrzałości takich porównań może nie być. Natomiast inicjacja po ślubie

może wiązać się z rozczarowaniem, ale również sprzyjać budowaniu wspólnego doświadczenia seksualnego, jeśli towarzyszy jej zaufanie i wzajemna otwartość.

Chłopcy i młodzi mężczyźni częściej niż dziewczęta i młode kobiety doświadczają pozytywnych przeżyć związanych z aktywnością seksualną – zarówno podczas inicjacji, jak i kolejnych kontaktów (Higgins i in., 2010; Marván, Espinosa-Hernández, Orihuela-Cortés, 2018; Reissing, Andruff, Wentland, 2012; Schwartz, Coffield, 2020; Vasilenko, Walters, Clark, Lefkowitz, 2022; Walters, Lefkowitz, 2023). Zazwyczaj towarzyszy temu poczucie spełnienia w roli płciowej, nierzadko manifestowane poprzez dominację (Marván i in., 2018). Dotyczy to zarówno ich przeżyć w trwałych związkach, jak i w przypadkowych relacjach (Conley, Klein, 2022; Reissing i in., 2012; Schwartz, Coffield, 2020). Pozytywne emocje mężczyzn związane z inicjacją seksualną mogą wynikać z samego doświadczenia, niezależnie od rodzaju relacji z partnerką. W przypadku chłopców, którzy doświadczają inicjacji seksualnej z partnerką, z którą nie mają bliższej więzi, mogą pojawić się negatywne konsekwencje, takie jak obawy o to, że będzie ona oczekiwać większego zaangażowania (Vasilenko i in., 2022).

Z badań wynika, że większość dziewcząt i kobiet podczas inicjacji seksualnej odczuwała dyskomfort fizyczny (ból) oraz mniejszą lub żadną satysfakcję seksualną i psychiczną, a także ambiwalentne emocje, od niepokoju, wstydu, żalu i poczucia winy do zadowolenia i radości (Boydell, Wright, Smith, 2021; Conley, Klein, 2022; Hawkins, DeLuca, Claxton, Baker, 2023; Richters, Yeung, Rissel, McGeechan, Caruana, De Visser, 2022; Schwartz, Coffield, 2020; Vasilenko i in., 2014; Vasilenko i in., 2022). Pozytywne konsekwencje inicjacji seksualnej i późniejszych doświadczeń seksualnych, w tym satysfakcja psychologiczna, są częściej związane z bliskością emocjonalną z partnerem (Higgins i in., 2010; Vasilenko i in., 2022). Często jednak doświadczenia seksualne mogą być dla dziewcząt urazowe, zwłaszcza gdy są traktowane przez partnerów w sposób je raniący. Zwykle w przypadku przelotnych związków czy przypadkowych doświadczeń seksualnych część dziewcząt doświadczała poczucia presji (Reissing i in., 2012), przymusu (McClinton Appollis, Jonas, Beauclair, Lombard, Duby, Cheyip, Maruping, Dietrich, Mathews, 2021), a nawet przemocy (Hawkins i in., 2023).

Lew-Starowicz (1997) podkreśla, że urazowe doświadczenia związane z pierwszymi kontaktami seksualnymi oraz relacjami intymnymi mogą prowadzić do rozwoju zaburzeń seksualnych. Zjawisko to wiąże się z tworzeniem i utrwalaniem dysfunkcyjnych schematów poznawczych, wpływających na interpretację kolejnych doświadczeń seksualnych (Smith, Shaffer, 2013). W konsekwencji mogą pojawić się trudności takie jak pochwica, dyspareunia czy anorgazmia (Lew-Starowicz, 1997, 2004). Mechanizmy te tłumaczy teoria skryptów seksualnych (Gagnon, Simon, 1973, za: Beisert, 2023) oraz koncepcja zakodowanych reakcji seksualnych – trwale zapamiętanych wzorców, które w istotny sposób determinują jakość życia seksualnego w dorosłości (Imieliński, 1990). Badacze podkreślają tu rolę procesu warunkowania klasycznego (Bancroft, 2019; Imieliński, 1990) i prawa pierwszych połączeń odruchowo-warunkowych (Lew-Starowicz, 2004). Jak zaznacza Lew-Starowicz (2004), seksualna biografia jednostki – zwłaszcza kobiety – w dużym stopniu wpływa na jej późniejsze potrzeby i zachowania seksualne. Pozytywnie przeżyta inicjacja seksualna, zgodnie z prawem generalizacji, może sprzyjać budowaniu satysfakcjonujących relacji i więzi. Z kolei doświadczenie negatywne może skutkować zahamowaniami, trudnościami i niepowodzeniami w sferze seksualnej. Źródła rozczarowania różnią się w zależności od płci. U młodych mężczyzn mogą one wynikać z nierealistycznych oczekiwań, nadmiernego nastawienia na intensywne doznania, niedojrzałości emocjonalnej, egocentryzmu, prymitywizmu, nadpobudliwości seksualnej oraz zbyt szybkiego przebiegu reakcji seksualnych. U młodych kobiet rozczarowanie bywa związane z bólem podczas defloracji, brakiem zaangażowania emocjonalnego partnera i jego instrumentalnym podejściem do aktu seksualnego, przejawiającym się postawą zdobywcy, a nie osoby dążącej do relacji opartej na wzajemności i uczuciowości. Wysoki poziom dojrzałości emocjonalnej, kultury osobistej, świadomości seksualnej i więzi uczuciowej sprzyja satysfakcjonującemu przebiegowi inicjacji, a ewentualne trudności – takie jak nieporadność czy przejściowe zakłócenia – są wówczas przeżywane łagodniej (Lew-Starowicz, 1990).

Badania wskazują, że podejmowanie przez młodzież kontaktów seksualnych z osobą darzoną uczuciem, z którą łączyła ich relacja romantyczna,

częściej wiązało się z pozytywnymi konsekwencjami inicjacji seksualnej niż w przypadku kontaktów z osobą przypadkową – szczególnie u dziewcząt (Higgins i in., 2010). Wysoki poziom komfortu w relacji oraz satysfakcja z pierwszego doświadczenia seksualnego łagodziły negatywne odczucia. U młodych kobiet pozytywne przeżycia były silnie związane z obecnością miłości, bliskości emocjonalnej i komfortu psychicznego, które często stanowiły warunek podjęcia inicjacji. Dla mężczyzn te czynniki nie miały istotnego znaczenia (Schwartz, Coffield, 2020). Badania Tracy Walters i Evy Lefkowitz (2023) pokazują, że blisko 90% osiemnastolatków doświadczało fizycznej satysfakcji i poczucia większej bliskości z partnerem w kolejnych kontaktach seksualnych. Podobnie, Sophie Hawkins i współautorzy (2023) wykazali, że bardziej intymne zachowania seksualne w romantycznych związkach we wczesnej dorosłości korelowały z wyższą satysfakcją seksualną niż w relacjach przelotnych. Osoby będące w związkach romantycznych charakteryzował również wyższy poziom komunikacji seksualnej i większa asertywność (Van de Bongardt, De Graaf, 2020). Partnerzy w relacjach romantycznych częściej niż osoby zaangażowane w kontakty przypadkowe rozmawiali o swoim życiu seksualnym, potrzebach, granicach, monogamii, antykoncepcji oraz ryzyku zakażeń przenoszonych drogą płciową (Lehmiller i in., 2014). Jak podkreślają Veronica Smith i Matthew Shaffer (2013), inicjacja seksualna przeżywana w kontekście intymności i wzajemnego szacunku sprzyja wyższej satysfakcji (zarówno fizycznej, jak i emocjonalnej), lepszej samoocenie seksualnej i niższemu poziomowi depresji. Badania Paige Harden (2012) wskazują ponadto, że podejmowanie aktywności seksualnej w romantycznych związkach w okresie adolescencji zwiększało prawdopodobieństwo zawarcia małżeństwa, a relacje nieromantyczne częściej ograniczały się wyłącznie do kontaktów seksualnych.

Z badań wynika, że młodzież i młodzi dorośli rozpoczynający życie seksualne z przypadkowymi partnerami częściej doświadczają negatywnych konsekwencji tego wydarzenia, takich jak cierpienie psychiczne i poczucie żalu, niż osoby inicjujące współżycie w relacjach romantycznych (Marván i in., 2018; Vasilenko i in., 2022; Wesche, Lefko-

witz, Maggs, 2021). W przypadku kobiet inicjacja seksualna poza związkiem była częściej skorelowana z obniżoną samooceną i objawami depresyjnymi niż u tych, które współżyły z partnerem romantycznym lub pozostawały seksualnie niedoświadczone. U mężczyzn takiej zależności nie stwierdzono (Grello, Welsh, Harper, 2006). Relacje seksualne bez zobowiązań niosą często złożone emocjonalnie skutki, są oceniane zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Pogorszone samopoczucie towarzyszyło młodym ludziom szczególnie wtedy, gdy kontakt seksualny miał miejsce pod wpływem alkoholu, bez satysfakcji, przy niskim poziomie znajomości z partnerem lub przy braku akceptacji własnych działań (Wesche, Claxton, Waterman, 2020). Przypadkowym kontaktom często towarzyszyło stosowanie używek (Wakasa i in., 2021) oraz większe ryzyko przemocy seksualnej (Baldus i in., 2023). Zachowania seksualne o podwyższonym ryzyku, związane z ograniczoną kontrolą, korelują z obniżonym dobrostanem psychicznym, silniejszym poczuciem żalu i gorszym zdrowiem psychicznym (Wesche i in., 2020). Współżycie w relacjach przypadkowych wiązało się także z niższą satysfakcją fizyczną i emocjonalną (Wesche i in., 2021), częstszym poczuciem winy oraz brakiem przygotowania do współżycia (Vasilenko, 2022). Krótkoterminowe związki cechuje mniejszy poziom intymności i zaangażowania (Jamison, Sanner, 2021). Z badań wynika też, że większa liczba partnerów seksualnych wiąże się z negatywnymi konsekwencjami zdrowotnymi i relacyjnymi. U osób dorosłych z takimi doświadczeniami częściej diagnozowano choroby przenoszone drogą płciową, częściej występowały nieplanowane ciążę i obserwowano niższą jakość relacji romantycznych (Kahn, Halpern, 2018). Podobne zależności zaobserwowano wśród młodzieży, u której liczniejsze kontakty seksualne korelowały z pogorszeniem zdrowia fizycznego i emocjonalnego oraz z obniżoną jakością późniejszych relacji (Cadely, Finnegan, Spears, Kerpelman, 2020).

Badań nad związkiem przedmałżeńskich doświadczeń seksualnych z jakością relacji małżeńskich jest niewiele, jednakże dostępne analizy pozwalają na sformułowanie kilku istotnych wniosków. Osoby, które podejmowały kontakty seksualne przed ślubem, częściej deklarowały niższą satysfakcję z małżeństwa

(Sassler, Addo, Lichter, 2012) oraz tworzyły relacje o gorszej jakości (Stanley, Rhoades, Markman, 2006; Teachman, 2003), obarczone wyższym ryzykiem rozwodu (Smith, Wolfinger, 2024; Stanley i in., 2006; Teachman, 2003), w porównaniu do tych, które wstrzymały się z inicjacją seksualną do momentu zawarcia związku małżeńskiego. Współżycie przed ślubem miało silniejszy negatywny wpływ na funkcjonowanie małżeńskie i ryzyko rozwodu u kobiet niż mężczyzn (Smith, Wolfinger, 2024). Kobiety, które rozpoczęły życie seksualne przed ślubem, częściej doświadczały konfliktów i słabszej komunikacji z partnerem (Sassler i in., 2012). Z kolei przedślubna powściągliwość seksualna wiązała się z lepszymi relacjami małżeńskimi niezależnie od płci. Pary, które odroczyły współżycie do momentu zawarcia małżeństwa, deklarowały wyższą satysfakcję ze związku, lepszą komunikację i niższe ryzyko rozwodu (Busby, Carroll, Willoughby, 2010). Podobne zależności wykazano w przypadku osób rozpoczynających współżycie po zaręczynach. Ich relacje małżeńskie charakteryzowały się większym zaangażowaniem, lepszą komunikacją i wyższą satysfakcją, w porównaniu do tych, które podjęły aktywność seksualną przed zaręczynami (Rhoades, Stanley, Markman, 2009). Jay Teachman (2003) zauważył, że współżycie seksualne przed ślubem wyłącznie z przyszłym współmałżonkiem nie zwiększało ryzyka problemów małżeńskich ani rozwodu wśród kobiet (mężczyźni nie uwzględniono w tych analizach).

Im większą liczbę partnerów seksualnych przed ślubem deklarowali małżonkowie, tym niższa była jakość ich małżeństwa (Teachman, 2003). Gorzej oceniali swoją satysfakcję seksualną (Davis, Shaver, Widaman, Vernon, Follette, Beitz, 2006), częściej zdradzali partnera (McNulty, Meltzer, Makhanova, Maner, 2018), co przekładało się na wyższe ryzyko rozpadu związku (Paik, 2011; Smith, Wolfinger, 2024; Teachman, 2003). Badania sugerują, że osoby angażujące się w przedmałżeńską aktywność seksualną z wieloma partnerami mogą wykształcać bardziej permissive postawy wobec seksualności oraz większą świadomość alternatyw, takich jak zdrady, które osłabiają stabilność małżeństwa (Paik, 2011; Teachman, 2003), a nawet postrzegać niewierność jako atrakcyjną (McNulty i in., 2018).

Negatywne lub ambiwalentne emocje związane z inicjacją seksualną, wynikające m.in. z presji społecznej, manipulacji lub niezadowolenia z samego doświadczenia, zwiększają ryzyko rozwodu w przyszłości (Paik, 2011). Podobne skutki obserwuje się w przypadku inicjacji dokonanej pod przymusem (Heaton, 2002). Z kolei pozytywne doświadczenia z pierwszego kontaktu seksualnego wiążą się z brakiem ryzyka rozpadu małżeństwa (Paik, 2011).

Analizy pokazują również, że coraz więcej młodych osób podejmuje aktywność seksualną już w pierwszym miesiącu związku romantycznego, co koreluje z niższą jakością relacji małżeńskich w późniejszym życiu – szczególnie w przypadku kobiet (Sassler i in., 2012). Doświadczenia te są także powiązane z gorszą komunikacją między kobietami a ich przyszłymi współmałżonkami (Busby i in., 2010). Związki par szybko podejmujących współżycie płciowe cechują się impulsywnością, brakiem planowania i emocjonalnym uwikłaniem, co utrudnia zakończenie niekorzystnych relacji (Sassler i in., 2012). Pary takie rzadziej rozmawiają o długofalowych celach, częściej doświadczają niepokoju w relacji i w przyszłości tworzą niestabilne, niezadowolające związki (Stanley i in., 2006). Natomiast osoby opóźniające aktywność seksualną w relacjach romantycznych wykazują większą gotowość do dbania o stabilność małżeństwa i deklarują wyższą satysfakcję z relacji (Busby i in., 2010). Im dłużej para wstrzymuje się z podjęciem współżycia, tym lepszą jakość relacji odnotowuje w przyszłości – obejmującą lepszą komunikację, mniejszą konfliktowość, wyższy poziom zaangażowania, intymności, wsparcia emocjonalnego i satysfakcji seksualnej (Busby i in., 2010; Sassler i in., 2012). Osoby, które później inicjują życie seksualne, zwykle mają mniej romantycznych partnerów i deklarują wyższą satysfakcję z relacji (Harden, 2012).

2. Podstawy metodologii badań własnych

Celem badania była analiza zależności między typem partnera inicjacji seksualnej oraz przedmałżeńskimi doświadczeniami seksualnymi a jakością relacji małżeńskich wśród młodych dorosłych. Problem

badawczy sformułowano w pytaniu: w jakim stopniu charakter doświadczeń seksualnych – obejmujący typ i liczbę partnerów – różnicuje jakość relacji małżeńskich młodych dorosłych? Postawiono hipotezę, zgodnie z którą liczba oraz rodzaj partnerów seksualnych w umiarkowanym stopniu różnicują jakość relacji małżeńskich respondentów. Zmienną zależną była jakość relacji małżeńskich, mierzona w obszarach więzi, komunikacji małżeńskiej oraz poczucia doboru ze współmałżonkiem. Zmiennymi niezależnymi były liczba partnerów seksualnych przed ślubem oraz typ partnera inicjacji seksualnej. Wyróżniono trzy typy partnerów: (1) obecny współmałżonek, (2) były partner romantyczny z okresu inicjacji seksualnej, (3) partner pozaromantyczny (np. przyjaciel, kolega, osoba przypadkowa).

Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując trzy standaryzowane narzędzia badawcze: Skalę Więzi Małżeńskiej Józefa Szopińskiego (1980) (obejmującą współodczuwanie, współrozumienie i współdziałanie), Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej Marii Kaźmierczak i Mieczysława Płopy (2006) (mierzący wsparcie, zaangażowanie i deprecjację wobec współmałżonka), Kwestionariusz Doboru Małżeńskiego Jana Rostowskiego i Płopy (2006) (zawierający skale intymności, podobieństwa, samorealizacji i rozczarowania relacją).

Przed przystąpieniem do głównych analiz statystycznych, sprawdzono założenia dotyczące rozkładu danych dla kluczowych zmiennych zależnych przy użyciu testu Shapiro-Wilka. Wyniki tych testów w większości przypadków ($p < 0,05$) wskazywały na istotne odstępstwa od rozkładu normalnego, co uzasadniło wybór i zastosowanie testów nieparametrycznych. Do porównań między dwiema niezależnymi grupami wykorzystano test U Manna-Whitneya, natomiast do porównań trzech grup zastosowano test Kruskala-Wallisa. Związki między zmiennymi analizowano za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana. W przypadku stwierdzenia istotnych statystycznie różnic w teście Kruskala-Wallisa, przeprowadzono dalsze analizy post hoc przy użyciu testu Dunna z korektą Bonferroniego, aby precyzyjnie zlokalizować źródła tych różnic między poszczególnymi grupami. Dla wszystkich przeprowadzonych testów statystycznych obliczono

i zaraportowano odpowiednie miary wielkości efektu: współczynnik r dla testu U Manna-Whitneya, współczynnik ϵ^2 (epsilon kwadrat) dla testu Kruskala-Wallisa, a sam współczynnik korelacji ρ (rho) Spearmana potraktowano jako miarę siły związku. Podjęte kroki miały na celu zapewnienie rzetelności przeprowadzonych analiz oraz pełniejszą interpretację wyników zgodnie z aktualnymi standardami raportowania badań naukowych. Uwzględniono zarówno wyniki istotne statystycznie, jak i wyniki na poziomie tendencji ($p < 0,09$), ze względu na unikatowy charakter badań.

Dane dotyczące liczby i typu partnerów seksualnych zbierano za pomocą kwestionariusza autorskiego. Próba została dobrana w sposób nielosowy celowy. Uczestnikami byli małżonkowie w wieku 20-35 lat, urodzeni na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Badanie objęło 153 kobiety i 153 mężczyzn. Średni wiek mężczyzn wynosił 30,41 lat, a kobiet – 29,05 lat. Średni czas trwania małżeństwa wynosił 5,22 roku, a średnia długość trwania relacji przed zawarciem ślubu – 3,31 roku.

3. Wybrane aspekty przedmałżeńskich doświadczeń seksualnych a jakość więzi, komunikacji i poczucia doboru małżonków. Wyniki badań własnych

Z przeprowadzonych wśród młodych dorosłych badań wynika, że większość respondentów podejmowała przedmałżeńskie kontakty seksualne (74,51% mężczyzn i 66,01% kobiet) (tabela 1).

Partnerem inicjacji seksualnej była najczęściej osoba, z którą łączyła respondentów bliska więź. Dla 43,14% mężczyzn i 48,37% kobiet partnerem tym był współmałżonek, przy czym 25,49% mężczyzn i 33,99% kobiet rozpoczęło życie seksualne po ślubie. Zbliżony odsetek respondentów (38,56% mężczyzn i 40,52% kobiet) podjął aktywność seksualną z partnerami, z którymi wówczas tworzyli związek romantyczny, który później został przerwany. Dla pozostałych partnerzy inicjacji seksualnej byli z nimi w re-

Tabela 1. Aspekty przedmażeńskich doświadczeń seksualnych respondentów

Aspekty przedmażeńskich doświadczeń seksualnych		Mężczyźni		Kobiety		U	Z	r	p
		N	%	N	%				
Podejmowanie współżycia seksualnego przed ślubem	Tak	114	74,51	101	66,01	10 832	-1,54	-0,088	0,123
	Nie	39	25,49	52	33,99				
Partner inicjacji	Współmałżonek	65	43,14	74	48,37	10 577,5	1,48	0,085	0,139
	Były partner romantyczny	60	38,56	62	40,52				
	Przyjaciel	5	3,27	5	3,27				
	Kolega dobrze znany	14	9,15	6	3,92				
	Kolega mało znany	4	2,61	2	1,31				
	Osoba obca	5	3,27	4	2,61				
Uczucia podczas inicjacji	Miłość	94	61,44	115	75,16	10 191,5	1,65	0,094	0,099
	Przyjaźń	12	7,84	9	5,88				
	Sympatia	28	18,3	24	15,69				
	Uczucia koleżeńskie	13	8,5	2	1,31				
	Brak uczuć	6	3,92	3	1,96				
Liczba partnerów seksualnych	1	65	42,48	74	48,37	5 453	2,87	0,164	0,004
	2	24	15,69	24	15,69				
	3	24	15,69	26	16,99				
	4	15	9,8	10	6,54				
	5 i więcej	25	16,34	19	12,42				
Żal, że inicjacja seksualna odbyła się nie ze współmałżonkiem	Tak	18	20,45	20	25,31	3 954	-0,47	-0,027	0,636
	Nie	70	79,55	59	74,69				

Tabela 2. Liczba partnerów seksualnych a jakość relacji małżeńskich respondentów

Jakość relacji małżeńskich respondentów		Liczba partnerów seksualnych			
		Mężczyźni		Kobiety	
		rho	p	rho	p
Więź małżeńska	Współodczuwanie	-0,02	0,867	-0,27	0,003
	Współrozumienie	-0,02	0,858	-0,30	0,001
	Współdziałanie	-0,05	0,594	-0,29	0,002
	Więź pełna	-0,03	0,774	-0,30	0,001
Komunikacja wobec współmałżonka	Wsparcie	-0,03	0,716	-0,12	0,184
	Zaangażowanie	0,05	0,578	-0,04	0,660
	Deprecjacja	-0,05	0,563	0,04	0,630
	Komunikacja pełna	0,03	0,743	-0,08	0,397
Poczucie doboru małżeńskiego	Intymność	-0,08	0,400	-0,25	0,006
	Podobieństwo	-0,13	0,175	-0,17	0,070
	Samorealizacja	-0,06	0,516	-0,33	0,000
	Rozczarowanie	-0,07	0,480	0,20	0,028
	Dobór pełny	-0,02	0,853	-0,27	0,003

lacjach pozaromantycznych (18,3% mężczyzn i 11,1% kobiet). Większość respondentów (61,44% mężczyzn i 75,16% kobiet) łączyła z partnerem inicjacji seksualnej miłość. Dla pozostałych była to przyjaźń (7,84% mężczyzn i 5,88% kobiet), sympatia (18,3% mężczyzn i 15,69% kobiet) lub uczucia koleżeńskie (8,5% mężczyzn i 1,31% kobiet). Niewielu badanych (3,92% mężczyzn i 1,96% kobiet) wskazało na brak uczuć wobec partnera podczas inicjacji seksualnej. Co siódmy respondent (16,34% mężczyzn i 10,46% kobiet) zadeklarował, że nie tworzył z partnerem inicja-

cji seksualnej relacji romantycznej. Badania potwierdziły, że kobiety miały mniej niż mężczyźni partnerów seksualnych ($Z = 2,87$, $r = 0,164$, $p = 0,004$). Z badań wynika także, że co piąty badany mężczyzna (20,45%) i co czwarta kobieta (25,31%) odczuwali żal z powodu podjęcia życia seksualnego z innym partnerem (partnerką) niż współmałżonkowie.

Analiza jakości relacji małżeńskich w odniesieniu do liczby partnerów seksualnych przed zawarciem małżeństwa przyniosła zróżnicowane wyniki, szczególnie widoczne w grupie kobiet (tabela 2).

Tabela 3. Typy partnerów inicjacji seksualnej a relacje małżeńskie badanych kobiet

Jakość relacji małżeńskich badanych kobiet			Typy partnerów inicjacji seksualnej					ϵ^2	p
			Małżonkowie	Byli partnerzy romantyczni	Partnerzy pozaromantyczni	H			
Więź małżeńska	Współodczuwanie	M	91,1	88,55	84,35	7,15	0,047	0,03	
		SD	9,04	11,5	11,83				
	Współrozumienie	M	88,93	86,11	81,47	6,47	0,042	0,04	
		SD	10,25	11,99	13,3				
	Współdziałanie	M	90,43	87,52	83,53	5,31	0,034	0,07	
		SD	9,22	12,56	14,73				
	Więź pełna	M	270,45	262,18	249,35	7,19	0,047	0,03	
		SD	27,76	35,14	38,83				
	Wsparcie	M	42,4	42,21	41,53	0,47	0,003	0,79	
		SD	5,09	5,85	5,44				
Komunikacja kierowana do współmałżonka	Zaangażowanie	M	33	33,98	32,41	2,02	0,013	0,36	
		SD	4,99	4,93	4,58				
	Deprecjacja	M	24,55	24,34	31,35	10,68	0,700	0,005	
		SD	6,44	7,42	8,32				
	Komunikacja pełna	M	117,01	118,13	109,29	4,28	0,028	0,12	
		SD	13,76	15,39	15,41				
	Intymność	M	31,71	31,16	28,65	4,03	0,026	0,13	
		SD	5,19	5,25	5,86				
Poczucie doboru małżeńskiego	Podobieństwo	M	28,18	27,87	26,47	1,09	0,007	0,58	
		SD	4,43	4,16	5,36				
	Samorealizacja	M	27,62	26,53	23,53	9,12	0,060	0,01	
		SD	4,05	4,5	4,84				
	Rozczarowanie	M	19,51	21,81	25,41	4,61	0,030	0,09	
		SD	7,26	8,12	11,31				
	Dobór pełny	M	128	124,52	113,24	6,85	0,045	0,03	
		SD	18,86	19,38	21,02				

W przypadku badanych kobiet stwierdzono dodatnią korelację, która wskazuje, że im więcej partnerów seksualnych miały one przed zawarciem związku małżeńskiego, tym niższy był poziom ich więzi ze współmałżonkami w zakresie współodczuwania ($\rho = -.27, p < 0,003$), współrozumienia ($\rho = -.30, p < 0,001$) oraz współdziałania ($\rho = -.29, p < 0,002$). Zauważono także, że im większa była liczba partnerów seksualnych przed zawarciem małżeństwa u badanych kobiet, tym niższy był poziom poczucia ich doboru małżeńskiego w skali intymności ($\rho = -.25, p < 0,006$), samorealizacji ($\rho = -.33, p < 0,000$) oraz, na poziomie tendencji, podobieństwa ($\rho = -.17, p < 0,070$), a wyższy poziom rozczarowania ($\rho = .20, p < 0,028$) z aktualnej relacji ze współmałżonkiem. W przypadku badanych mężczyzn nie uzyskano istotnych statystycznie wyników wskazujących na zależność między liczbą partnerek seksualnych przed zawarciem małżeństwa a jakością ich aktualnego związku.

Szczegółowa analiza związku między typem partnera inicjacji seksualnej a jakością relacji małżeńskich badanych kobiet ujawniła liczne istotne statystycznie korelacje (tabela 3).

Najwyższy poziom więzi małżeńskiej w zakresie współodczuwania ($H = 7,15, \epsilon^2 = 0,047, p < 0,030$) i współrozumienia ($H = 6,47, \epsilon^2 = 0,042, p < 0,040$), a także – na poziomie tendencji – we współdziałaniu ($H = 5,31, \epsilon^2 = 0,034, p < 0,070$) wykazywały kobiety, których partnerem inicjacji seksualnej był

obecny współmałżonek. Nieco niższe wyniki uzyskano w grupie kobiet, które rozpoczęły życie seksualne z partnerem, z którym wówczas tworzyły relację romantyczną, a najniższe – wśród kobiet inicjujących współżycie z partnerem pozaromantycznym. Podobna zależność wystąpiła w odniesieniu do poczucia doboru ze współmałżonkami ($H = 6,85, \epsilon^2 = 0,045, p < 0,030$), szczególnie w zakresie samorealizacji ($H = 9,12, \epsilon^2 = 0,060, p < 0,010$). Najwyższe wyniki w tych skalach osiągały kobiety, które inicjowały życie seksualne ze swoimi obecnymi mężami; niższe – te, których pierwszym partnerem seksualnym był poprzedni partner romantyczny; najniższe zaś – kobiety, których inicjacja seksualna miała miejsce z partnerem pozaromantycznym. Najwyższy poziom deprecjacji kierowanej do mężów odnotowano u kobiet, których inicjacja seksualna miała miejsce z partnerem pozaromantycznym ($H = 10,68, \epsilon^2 = 0,700, p < 0,005$). Mniejszą skłonność do deprecjonowania mężów wykazywały zarówno kobiety, których pierwszym partnerem seksualnym był obecny małżonek, jak i te, które współżycie rozpoczęły z ówczesnym partnerem romantycznym. Największe rozczarowanie relacją małżeńską deklarowały kobiety, które doświadczyły inicjacji seksualnej z partnerami pozaromantycznymi, a najmniejsze – te, których partnerem inicjacyjnym był obecny mąż (różnice istotne na poziomie tendencji, $H = 4,61, \epsilon^2 = 0,030, p < 0,090$). Pozostałe zależności, mimo wyraźnych różnic w średnich wyni-

Tabela 4. Średnie rangi i wyniki testu post hoc Dunna (skorygowane p-wartości) dla porównań parami między grupami kobiet ze względu na typ partnera inicjacji seksualnej

Zmienne zależne – składniki jakości relacji małżeńskich	Średnie rang zmiennych niezależnych			Porównania grup kobiet ze względu na typ partnera inicjacji seksualnej					
	Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 1 vs Typ 2		Typ 1 vs Typ 3		Typ 2 vs Typ 3	
	(mąż)	(były partner romantycz- ny)	(partner poza-ro- mantycz- ny)	z	p	z	p	z	p
Współodczuwanie	84,367	76,008	52,647	1,09	0,824	2,64	0,024	1,91	0,167
Współrozumienie	85,133	74,129	56,118	1,44	0,452	2,42	0,046	1,47	0,421
Więź pełna	85,040	74,895	53,735	1,32	0,555	2,61	0,027	1,73	0,249
Deprecjacja	75,007	71,476	110,47	0,46	1,000	2,96	0,009	3,19	0,004
Samorealizacja	85,027	76,169	49,147	1,16	0,742	2,99	0,008	2,21	0,080
Dobór pełny	84,527	75,540	53,647	1,17	0,721	2,58	0,029	1,79	0,219

kach, nie osiągnęły poziomu istotności statystycznej. Badania nie wykazały różnic w relacjach małżeńskich respondentów inicjujących seksualnie z własnymi współmałżonkami przed ślubem i po ślubie.

Dla zaprezentowanych wyżej wyników istotnych statystycznie, mierzonych testem Kruskala-Wallisa, zastosowano test post hoc Dunna, aby wskazać, które grupy kobiet, w zależności od typu partnera inicjacji seksualnej różnią się między sobą (tabela 4).

Analiza wyników dla kobiet (tabela 4) wykazała, że typ partnera inicjacji seksualnej istotnie różnicuje jakość ich relacji małżeńskich w kilku kluczowych

aspektach, co potwierdziły globalne testy Kruskala-Wallisa (tabela 3) i uzasadniło przeprowadzenie analiz post hoc testem Dunna. Kobiety inicjujące współżycie z mężem (typ 1) wykazywały istotnie wyższy poziom więzi (średnia ranga: 85,040) niż kobiety inicjujące z partnerem pozaromantycznym (typ 3 – średnia ranga: 53,735; $z = 2,61$, $p = 0,027$). Przejawiało się to wyższym poziomem współodczuwania (dla kobiet inicjujących seksualnie z mężem – typ 1 – średnia ranga: 84,367, a dla kobiet inicjujących z partnerem pozaromantycznym – typ 3 – średnia ranga: 52,647; $z = 2,64$, $p = 0,024$) i wyższym poziomem współrozu-

Tabela 5. Typy partnerów inicjacji seksualnej a relacje małżeńskie badanych mężczyzn

Jakość relacji małżeńskich badanych mężczyzn			Partnerzy inicjacji seksualnej					
			Żony (inicjacja po ślubie)	Byłe partnerki romantycz- ne	Partnerki pozaroman- tyczne	H	ϵ^2	p
Więź małżeń- ska	Współodczu- wanie	M	87,22	88,52	84,89	1,13	0,007	0,770
		SD	13,79	11,59	14,2			
	Współrozumienie	M	84,72	86,21	82,71	0,80	0,005	0,850
		SD	14,16	11,61	14,46			
	Współdziałanie	M	86,46	88,24	85,04	0,42	0,002	0,935
		SD	14,33	10,36	13,38			
	Więź pełna	M	258,39	262,97	252,64	0,81	0,005	0,847
		SD	41,52	32,86	41,29			
Komunikacja kierowana do współmał- żonka	Wsparcie	M	40,44	40,91	39,21	3,04	0,02	0,386
		SD	5,81	5,43	7,83			
	Zaangażowanie	M	32,42	33,72	32,5	4,30	0,028	0,231
		SD	5,07	5,05	6,26			
	Deprecjacja	M	24,74	24,69	25,5	1,52	0,01	0,678
		SD	7,23	7,19	9,27			
	Komunikacja pełna	M	114,9	116,76	112,63	2,95	0,019	0,399
		SD	15,37	15,08	20,05			
Poczucie doboru mał- żeńskiego	Intymność	M	31,66	31,17	31,04	2,54	0,017	0,468
		SD	4,62	4,37	5,6			
	Podobieństwo	M	27,78	27,74	27,46	0,54	0,003	0,910
		SD	4,37	4,12	4,17			
	Samorealizacja	M	26,72	28,4	26,29	6,51	0,043	0,089
		SD	4,82	3,39	4,4			
	Rozczarowanie	M	20,43	20,16	21,64	3,25	0,021	0,354
		SD	6,91	8,05	9,89			
	Dobór pełny	M	125,73	127,29	123,14	2,65	0,017	0,448
		SD	18,93	16,54	19,11			

mienia (dla kobiet inicjujących seksualnie z mężem – typ 1 – średnia ranga: 85,133, a dla kobiet inicjujących z partnerem pozaromantycznym – typ 3 – średnia ranga: 56,118; $z = 2,42$, $p = 0,046$). Kobiety inicjujące współżycie seksualne z mężem (typ 1) wykazywały istotnie niższy poziom deprecjonowania małżonków (średnia ranga: 75,007) niż kobiety inicjujące z partnerem pozaromantycznym (typ 3 – średnia ranga: 110,47; $z = 2,96$, $p = 0,009$). Kobiety z pierwszej grupy uzyskały też wyższe wyniki niż kobiety z grupy trzeciej w pomiarze poczucia doboru ze współmałżonkami (dla kobiet inicjujących seksualnie z mężem – typ 1 – średnia ranga: 84,527, a dla kobiet inicjujących z partnerem pozaromantycznym – typ 3 – średnia ranga: 53,647; $z = 2,58$, $p = 0,029$), ze szczególnym uwzględnieniem ich poczucia samorealizacji w związku (dla kobiet inicjujących seksualnie z mężem – typ 1 – średnia ranga: 85,027, a dla kobiet inicjujących z partnerem pozaromantycznym – typ 3 – średnia ranga: 49,147; $z = 2,99$, $p = 0,008$).

Kobiety, które inicjację seksualną przeżyły z byłym partnerem romantycznym (typ 2), pod względem średnich rang dla większości mierzonych aspektów

relacji małżeńskiej plasowały się pomiędzy grupą inicjującą z mężem (typ 1) a grupą inicjującą z partnerem pozaromantycznym (typ 3). Mimo, że kobiety z grupy drugiej zwykle uzyskiwały dużo wyższe wyniki średnich rang w mierzonych obszarach relacji małżeńskich niż kobiety z grupy trzeciej, to jedynie w pomiarze poziomu deprecjacji kierowanej do współmałżonka różnice te okazały się istotne statystycznie (dla kobiet inicjujących z byłymi partnerami – typ 2 – średnia ranga: 71,476, a dla kobiet inicjujących z partnerami pozaromantycznymi – typ 3 – średnia ranga: 110,47; $z = 3,19$, $p = 0,004$). Dla obszaru samorealizacji różnice te były na poziomie tendencji (dla kobiet inicjujących z byłymi partnerami – typ 2 – średnia ranga: 76,169, a dla kobiet inicjujących z partnerami pozaromantycznymi – typ 3 – średnia ranga: 49,147; $z = 2,21$, $p = 0,080$). Pozostałe różnice pomiędzy tymi grupami kobiet, mimo różnic średnich rang, nie są istotne statystycznie. Nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic między grupą kobiet inicjujących współżycie z mężem (Typ 1) a grupą inicjującą z byłym partnerem romantycznym (Typ 2) dla żadnej z analizowanych zmiennych.

Tabela 6. Poczucie żalu, że aktywność seksualna miała miejsce z innym partnerem niż współmałżonek a relacje w związkach małżeńskich respondentów

Jakość relacji małżeńskich respondentów		Poczucie żalu, że inicjacja seksualna miała miejsce z innym partnerem niż przyszły współmałżonek							
		Mężczyźni				Kobiety			
		U	Z	r	p	U	Z	r	p
Więź małżeńska	Współodczuwanie	754	-0,14	-0,011	0,89	662	-0,1	-0,008	0,923
	Współrozumienie	701,5	-0,61	-0,049	0,544	643	-0,29	-0,023	0,771
	Współdziałanie	740	-0,26	-0,021	0,792	666	0,06	0,005	0,955
	Więź pełna	734,5	-0,31	-0,025	0,755	654,5	-0,17	-0,014	0,862
Komunikacja wobec współmałżonka	Wsparcie	1390	-1,5	-0,121	0,134	1678	-2,14	-0,173	0,032
	Zaangażowanie	1276	-2,01	-0,162	0,044	1916,5	-1,13	-0,091	0,256
	Deprecjacja	1706,5	-0,08	-0,006	0,936	1974,5	-0,89	-0,072	0,375
	Komunikacja pełna	1551	-0,78	-0,063	0,438	2009,5	-0,74	-0,060	0,460
Dobór małżeński	Intymność	1538	-0,84	-0,068	0,403	1571,5	-2,6	-0,210	0,009
	Podobieństwo	1487,5	-1,07	-0,087	0,287	1311	-3,7	-0,299	0,000
	Samorealizacja	1374,5	-1,57	-0,127	0,117	1382,5	-3,4	-0,275	0,001
	Rozczarowanie	1618	-0,48	-0,039	0,633	1852	1,41	0,114	0,160
	Dobór pełny	1646,5	-0,35	-0,028	0,727	1528,5	-2,77	-0,224	0,006

Analiza zależności między typem partnerki inicjacji seksualnej a jakością relacji małżeńskich badanych mężczyzn nie wykazała statystycznie istotnych różnic, które wskazywałyby na istnienie zależności w tym zakresie (tabela 5). Jednakże analiza średnich wyników uzyskanych przez respondentów w poszczególnych skalach sugeruje pewne tendencje.

W zakresie poczucia więzi małżeńskiej, obejmującej współodczuwanie, współrozumienie i współdziałanie, nieco niższe wyniki osiągnęli mężczyźni, którzy rozpoczęli życie seksualne z partnerkami pozaromantycznymi, w porównaniu do tych, którzy inicjowali współżycie w relacjach romantycznych. Podobne różnice, choć również nieistotne statystycznie, zaobserwowano w skalach mierzących komunikację z małżonką w zakresie wsparcia, a także poczucia doboru małżeńskiego. Niższe wyniki uzyskali mężczyźni inicjujący współżycie z partnerkami pozaromantycznymi. Z kolei w skalach deprecjacji i rozczarowania relacją małżeńską, mężczyźni ci osiągnęli nieco wyższe wartości w porównaniu do mężczyzn, którzy podejmowali inicjację seksualną w kontekście romantycznym. Różnice te są jednak niewielkie i z uwagi na brak istotności statystycznej nie mogą być traktowane jako podstawa do sformułowania jednoznacznych wniosków naukowych.

W ramach badań postawiono również pytanie o to, czy jakość relacji małżeńskich różni się w zależności od tego, czy osoby żałują podjęcia życia seksualnego z kimś innym niż ich obecny współmałżonek (tabela 6).

Wyniki wykazały, że kobiety należące do grupy wyrażającej żal z tego powodu, w porównaniu do kobiet, które nie odczuwały takiego żalu, okazywały swoim mężom istotnie mniej wsparcia ($Z = -2,14$, $r = -0,173$, $p < 0,032$), a także charakteryzowały się niższym poczuciem doboru małżeńskiego w obszarach intymności ($Z = -2,60$, $r = -0,210$, $p < 0,009$), podobieństwa ($Z = -3,70$, $r = -0,299$, $p < 0,000$) oraz samorealizacji ($Z = -3,40$, $r = -0,275$, $p < 0,001$). W przypadku mężczyzn ci, którzy żałowali, że ich partnerką inicjacji seksualnej nie była obecna żona, wykazywali istotnie niższy poziom zaangażowania w budowanie relacji małżeńskiej ($Z = -2,01$, $r = -0,162$, $p < 0,044$) w porównaniu do mężczyzn, którzy takiego żalu nie wyrażali.

4. Dyskusja wyników

Przeprowadzone badania potwierdzają, że charakter przedmałżeńskich doświadczeń seksualnych, w tym liczba partnerów oraz typ partnera inicjacji seksualnej, ma istotne znaczenie dla późniejszej jakości relacji małżeńskich, przy czym zależności te ujawniają się szczególnie wyraźnie w grupie kobiet. Uzyskane rezultaty są zatem częściowo zgodne z postawioną hipotezą badawczą, która zakładała, że liczba oraz rodzaj partnerów seksualnych w umiarkowanym stopniu będą różnicować jakość relacji małżeńskich respondentów. Wyniki sugerują, że zwłaszcza kontekst emocjonalny i relacyjny inicjacji seksualnej – szczególnie gdy partnerem jest przyszły lub obecny mąż w porównaniu do partnera pozaromantycznego – oraz zakres doświadczeń z różnymi partnerami przed ślubem, mogą mieć długofalowe znaczenie dla jakości życia małżeńskiego kobiet.

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami badawczymi (np. Kansky, Allen, 2018; Lew-Starowicz, 1990; Vasilenko i in., 2014), typ partnera, z którym kobiety rozpoczęły współżycie seksualne, okazał się kluczowym czynnikiem różnicującym jakość ich późniejszych relacji małżeńskich. Kobiety, które inicjację seksualną przeżyły ze swoim obecnym współmałżonkiem, wykazywały istotnie wyższy poziom więzi małżeńskiej (w zakresie współodczuwania, współrozumienia i więzi pełnej), niższy poziom deprecjacji kierowanej wobec partnera oraz silniejsze poczucie doboru małżeńskiego (w tym samorealizacji) w porównaniu do kobiet, których pierwszym partnerem był partner pozaromantyczny. Wyniki te korespondują z doniesieniami wskazującymi, że inicjacja w kontekście miłości, zaangażowania i bliskości emocjonalnej, jakie często charakteryzują relację z przyszłym małżonkiem, sprzyja pozytywnym długoterminowym konsekwencjom (Higgins i in., 2010; Smith & Shaffer, 2013). Co więcej, ustalenia te są zgodne z badaniami Van de Bongardt i De Graaf (2020) oraz Hawkins i in. (2023), którzy podkreślali, że relacje romantyczne cechuje większa intymność i lepsza komunikacja seksualna, co przekłada się na ogólną jakość związku. Warto zauważyć, że w przeprowadzonym badaniu nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic w jakości relacji między kobietami inicjującymi współżycie z obecnym mężem a tymi, których pierwszym

partnerem był by partner romantyczny. Sugeruje to, że sam fakt istnienia zaangażowanej relacji romantycznej w momencie inicjacji, nawet jeśli nie przetrwała ona do małżeństwa, może pełnić funkcję ochronną w porównaniu do doświadczeń z partnerami pozaromantycznymi. Z kolei kobiety, które inicjację przeżyły z byłym partnerem romantycznym wykazywały istotnie niższy poziom deprecjacji wobec obecnego męża niż kobiety inicjujące z partnerem pozaromantycznym, co dodatkowo podkreśla znaczenie kontekstu relacyjnego pierwszych doświadczeń.

Potwierdzono również, zgodnie z licznymi doniesieniami (Busby i in., 2010; Kansky, Allen, 2018; Sassler i in., 2012; Teachman, 2003), że większa liczba partnerów seksualnych przed ślubem u kobiet koreluje z niższą jakością ich późniejszych małżeństw. W prezentowanym badaniu kobiety z większą liczbą partnerów przedmażeńskich wykazywały istotnie niższy poziom współodczuwania, współrozumienia i współdziałania (składników więzi), a także niższe poczucie intymności i samorealizacji w relacji małżeńskiej oraz wyższy poziom rozczarowania obecnym związkiem. Wyniki te wspierają koncepcję skryptów seksualnych (Gagnon & Simon, 1973, za: Beisert, 2023) oraz teorie uczenia się, w tym warunkowania klasycznego (Bancroft, 2019; Lew-Starowicz, 2004), które sugerują, że wczesne, zróżnicowane doświadczenia seksualne mogą determinować wzorce przeżywania intymności w dorosłości.

W kontekście mężczyzn, uzyskane wyniki rysują odmienny obraz. Nie stwierdzono istotnych statystycznie zależności ani między liczbą partnerek seksualnych przed ślubem a jakością ich aktualnego związku, ani między typem partnerki inicjacji seksualnej a jakością małżeństwa (choć zaobserwowano pewne nieistotne tendencje wskazujące na nieco niższe wyniki u mężczyzn inicjujących z partnerkami pozaromantycznymi). Ten brak wyraźnych związków u mężczyzn może wynikać z różnic w emocjonalnym znaczeniu przypisywanym doświadczeniom seksualnym przez obie płcie, co potwierdzają badania Vasilenko i in. (2022) czy Schwartz i Coffield (2020). Wskazują oni, że mężczyźni rzadziej niż kobiety uzależniają satysfakcję z doświadczeń seksualnych, w tym inicjacji, od kontekstu emocjonalnego czy relacyjnego.

Interesującym ustaleniem jest rola subiektywnej oceny doświadczeń przedmażeńskich. Respondenci (zarówno kobiety, jak i mężczyźni), którzy wyrażali żal z powodu podjęcia współżycia z kimś innym niż obecny współmałżonek, wykazywali istotnie niższą jakość niektórych aspektów swojej relacji małżeńskiej (kobiety w zakresie wsparcia, intymności, podobieństwa i samorealizacji; mężczyźni w zakresie zaangażowania). Potwierdza to wagę nie tylko samych faktów z biografii seksualnej, ale również ich psychologicznej interpretacji i emocjonalnego przetworzenia, co jest zgodne z wynikami badań Paika (2011) oraz Smith i Shaffer (2013). Negatywne lub ambiwalentne emocje związane z przeszłością seksualną mogą rzutować na aktualne funkcjonowanie w związku. W ramach niniejszego badania nie stwierdzono istotnych różnic w jakości relacji małżeńskich u osób, które rozpoczęły współżycie ze swoim przyszłym małżonkiem przed ślubem, w porównaniu do tych, które czekały z inicjacją do momentu zawarcia związku małżeńskiego. Wynik ten jest zgodny z obserwacjami Teachmana (2003) dla kobiet i sugeruje, że kluczowy może być nie tyle sam moment inicjacji w relacji do daty ślubu, co raczej jakość relacji z pierwszym partnerem, utożsamianym jako przyszły współmałżonek.

5. Ograniczenia badań

Prezentowane badania, mimo staranności w ich przeprowadzeniu, posiadają pewne ograniczenia, które należy uwzględnić przy interpretacji wyników. Jednym z nich jest relatywnie niewielka liczba respondentów w niektórych podgrupach (np. kobiety i mężczyźni inicjujący współżycie z partnerami pozaromantycznymi) mogła również wpłynąć na siłę statystyczną analiz i potencjalnie skutkować brakiem istotności niektórych wyników, szczególnie w grupie mężczyzn. Ponadto, korelacyjny charakter badania nie pozwala na formułowanie wniosków o zależnościach przyczynowo-skutkowych między analizowanymi zmiennymi; wskazuje jedynie na ich współwystępowanie. W analizach nie uwzględniono potencjalnych zmiennych pośredniczących lub moderatorów (np. cech osobowości, stylów przywiązania, religijności, jakości komunikacji seksualnej), które mogłyby modyfikować obserwowane zależności.

Kierunkiem przyszłych badań mogłoby być przeprowadzenie analiz na większych, reprezentatywnych próbach, co pozwoliłoby na bardziej wiarygodne uogólnienia. Cenne byłoby również zastosowanie badań podłużnych, które umożliwiłyby śledzenie trajektorii rozwoju relacji w czasie i lepsze zrozumienie dynamiki wpływu wczesnych doświadczeń seksualnych na późniejsze życie małżeńskie. Wartościowe byłoby także pogłębienie analiz o wspomniane zmienne pośredniczące oraz jakościowe metody badawcze, które pozwoliłyby na bardziej szczegółowe zrozumienie subiektywnych doświadczeń i znaczeń nadawanych przez jednostki swoim historiom seksualnym.

6. Wnioski praktyczne

Wyniki badań wskazują na potrzebę pogłębionej edukacji psychoseksualnej, która uwzględniałaby nie tylko biologiczne i techniczne aspekty seksualności, ale także emocjonalny i relacyjny kontekst

podejmowania współżycia. Szczególny nacisk powinien być położony na możliwe długofalowe konsekwencje decyzji dotyczących przedmałżeńskich doświadczeń seksualnych dla przyszłego funkcjonowania w relacjach małżeńskich. Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki ważne byłoby, aby podejmowane działania edukacyjne w sferze seksualności zawierały promocję takich zachowań młodych ludzi, by ich inicjacja seksualna miała miejsce z partnerami, z którymi będzie budowała trwałe relacje małżeńskie. Uzyskane wyniki sugerują, że stałość partnera seksualnego może mieć pozytywny wpływ na jakość relacji małżeńskich kobiet, zwłaszcza w obszarach więzi i poczucia doboru małżeńskiego. Z punktu widzenia pracy psychoterapeutycznej i doradczej, istotne jest uwzględnianie historii inicjacji seksualnej i postaw wobec przeszłości jako potencjalnych źródeł trudności w relacji. Praca nad akceptacją własnej seksualnej biografii, przebaczeniem sobie i partnerowi, a także nad zaangażowaniem w relację może sprzyjać budowaniu głębszej więzi małżeńskiej.

Bibliografia

- Baldus, C., Elgán, T.H., Soye, V., Tønnesen, H., Arnaud, N., Csemy, L., Thomasius, R. (2023). Risky sexual behaviour and sexual victimization among young people with risky substance use in Europe – perspectives from Belgium, Sweden, the Czech Republic, and Germany. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(21), 7002. <https://doi.org/10.3390/ijerph20217002>
- Bancroft, J. (2019). *Seksualność człowieka*. Warszawa: Edra.
- Beisert, M. (2023). *Rozwój seksualny w okresie dzieciństwa. Praktyczna analiza teoretyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Boydell, V., Wright, K.Q., Smith, R.D. (2021). A rapid review of sexual pleasure in first sexual experience(s). *The Journal of Sex Research*, 58(7), 850-862. <https://doi.org/10.1080/00224499.2021.1904810>
- Busby, D.M., Carroll, J.S., Willoughby, B.J. (2010). Compatibility or restraint? The effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal of Family Psychology*, 24(6), 766-774. <https://doi.org/10.1037/a0021690>
- Cadely, H.S., Finnegan, V., Spears E.C., Kerpelman J.L. (2020). Adolescents and sexual risk-taking: The interplay of constraining relationship beliefs, healthy sex attitudes, and romantic attachment insecurity. *Journal of Adolescence*, 84(1), 136-148. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.08.010>
- Conley, T.D., Klein, V. (2022). Women get worse sex: A confound in the explanation of gender differences in sexuality. *Perspectives on Psychological Science*, 17(4), 960-978. <https://doi.org/10.1177/17456916211041598>
- Davis, D., Shaver, P., Widaman, K., Vernon, M.L., Follette, W., Beitz K. (2006). "I can't get no satisfaction": Insecure attachment, inhibited sexual communication, and sexual dissatisfaction. *Personal Relationships*, 13(4), 465-483. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00130.x>
- Erikson, E.H. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zys i S-ka.
- Grello, C.M., Welsh, D.P., Harper, M.S. (2006). No strings attached: The nature of casual sex in college students. *The Journal of Sex Research*, 43(3), 255-267. <https://doi.org/10.1080/00224490609552324>
- Gurba, E. (2012). Wczesna dorosłość. (In:) J. Trempała (ed.), *Psychologia rozwoju człowieka*, 287-311. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Harden, K.P. (2012). True Love Waits? A sibling-comparison study of age at first sexual intercourse and romantic relationships in young adulthood. *Psychological Science*, 23(11), 1324-1336. <https://doi.org/10.1177/0956797612442550>
- Hawkins, S.E., DeLuca, H.K., Claxton, S.E., Baker E.A. (2023). Sexual behaviors, satisfaction, and intentions to engage in casual sexual relationships and experiences in emerging adulthood. *Archives of Sexual Behavior*, 52, 1575-1591. <https://doi.org/10.1007/s10508-022-02508-z>
- Heaton, T.B. (2002). Factors contributing to increasing marital stability in the United States. *Journal of Family Issues*, 23(3), 392-409. <https://doi.org/10.1177/0192513X02023003004>
- Hielscher, E., Moores, C., Blenkin, M., Jadambaa, A., Scott, J.G. (2021). Intervention programs designed to promote healthy romantic relationships in youth: A systematic review. *Journal of Adolescence*, 92, 194-236. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014019712100110X>

- Higgins, J.A., Trussell, J., Moore, N.B., Davidson, J.K. (2010). Virginity lost, satisfaction gained? Physiological and psychological sexual satisfaction at heterosexual debut. *The Journal of Sex Research*, 47(4), 384-394. <https://doi.org/10.1080/00224491003774792>
- Imieliński, K. (1990). *Seksualna. Patologia seksualna*, t. 2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jamison, T.B., Sanner, C.M. (2021). Relationship form and function: Exploring meaning-making in young adults' romantic histories. *Personal Relationships*, 28(4), 840-859. <https://doi.org/10.1111/per.12400>
- Jankowiak, B. (2023). *Związki intymne młodzieży. Studium teoretyczno-empiryczne*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Joosten, D.H.J., Nelemans, S.A., Meeus, W., Branje, S. (2022). Longitudinal associations between depressive symptoms and quality of romantic relationships in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 51, 509-523. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01511-2>
- Kahn, N.F., Halpern, C.T. (2018). Associations between patterns of sexual initiation, sexual partnering, and sexual health outcomes from adolescence to early adulthood. *Archives of Sexual Behavior*, 47, 1791-1810. <https://doi.org/10.1007/s10508-018-1176-9>
- Kansky, J., Allen, J.P. (2018). Long-term risks and possible benefits associated with late adolescent romantic relationship quality. *Journal of Youth and Adolescence*, 47, 1531-1544. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0813-x>
- Khalili, M., Mirzazadeh, A., Chegeni, M., Abedi, L., Rajaei, L., Ardalan, G., Haghdoust, A., Nasiri, N., Sharifi, H. (2020). Prevalence of high-risk sexual behavior among Iranian young people: A systematic review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 119, 105526. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920309361>
- Kotiuga, J., Yampolsky, M.A., Martin, G.M. (2022). Adolescents' perception of their sexual self, relational capacities, attitudes towards sexual pleasure and sexual practices: A descriptive analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 51, 486-498. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01543-8>
- Lehmiller, J.J., VanderDrift, L.E., Kelly, J.R. (2014). Sexual communication, satisfaction, and condom use behavior in friends with benefits and romantic partners. *The Journal of Sex Research*, 51(1), 74-85. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.719167>
- Lew-Starowicz, Z. (1990). *Atlas psychofizjologii seksu*. Warszawa: Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich.
- Lew-Starowicz, Z. (1997). *Leczenie zaburzeń seksualnych*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Lew-Starowicz, Z. (2021). Wywiad seksuologiczny. (In:) M. Lew-Starowicz, Z. Lew-Starowicz, V. Skrzypulec-Plinta (eds.), *Seksuologia*, 209-214. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Lew-Starowicz, Z. (2004). *Encyklopedia erotyki*. Warszawa: Muza SA.
- Martinez, G., Copen, C.E., Abma, J.C. (2011). Teenagers in the United States: Sexual activity, contraceptive use, and childbearing, 2006-2010: National Survey of Family Growth. National Center for Health Statistics, *Vital and Health Statistics*, 23(31). (Za:) http://www.cdc.gov/nchs/data/series/sr_23/sr23_031.pdf
- Marván, M.L., Espinosa-Hernández, G., Orihuela-Cortés, F. (2018). Perceived consequences of first intercourse among Mexican adolescents and associated psychosocial variables. *Sexuality & Culture*, 22, 1490-1506. <https://doi.org/10.1007/s12119-018-9539-x>
- McClinton Appollis, T., Jonas, K., Beauclair, R., Lombard, C., Duby, Z., Cheyip, M., Maruping K., Dietrich J., Mathews, C. (2021). Early sexual debut and the effects on well-being among South African adolescent girls and young women aged 15 to 24 years. *International Journal of Sexual Health*, 34(2), 242-253. <https://doi.org/10.1080/19317611.2021.1979162>
- McNulty, J.K., Meltzer, A.L., Makhanova, A., Maner, J.K. (2018). Attentional and evaluative biases help people maintain relationships by avoiding infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(1), 76-95. <http://dx.doi.org/10.1037/pspi0000127>
- Oleszkowicz, A., Senejko, A. (2012). Dorastanie. (In:) J. Trempała (ed.), *Psychologia rozwoju człowieka*, 259-286. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Olmstead, S.B. (2020). A decade review of sex and partnering in adolescence and young adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 82(2), 769-795. <https://doi.org/10.1111/jomf.12670>
- Paik, A. (2011). Adolescent sexuality and the risk of marital dissolution. *Journal of Marriage and Family*, 73(2), 472-485. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00819.x>
- Płopa, M. (2006). *Węzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Putri, D.A., Yuniarti, K.W., Minza, W.M., Riyono, B. (2021). How Balinese adolescents perceived romantic relationship. *Journal of Family Sciences*, 5(2), 71-91. <https://doi.org/10.29244/JFS.V5I2.31644>
- Reissing, E.D., Andruff, H.L., Wentland, J.J. (2012). Looking back: The experience of first sexual intercourse and current sexual adjustment in young heterosexual adults. *Journal of Sex Research*, 48(1), 27-35. <https://doi.org/10.1080/00224499.2010.538951>
- Rhoades, G.K., Stanley, S.M., Markman, H.J. (2009). The pre-engagement cohabitation effect: A replication and extension of previous findings. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 107-111. <https://doi.org/10.1037/a0014358>
- Richters, J., Yeung, A., Rissel, C., McGeehan, K., Caruana, T., De Visser, R. (2022). Sexual difficulties, problems, and help-seeking in a national representative sample: The second Australian study of health and relationships. *Archives of Sexual Behavior* 51, 1435-1446. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02244-w>
- Sassler, S., Addo, F.R., Lichter, D.T. (2012). The tempo of sexual activity and later relationship quality. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 708-725. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00996.x>
- Schwartz, I.M., Coffield, E.A. (2020). Two dimension approach to understanding negative and positive affective reactions to first coitus. *Sexuality & Culture*, 24, 1189-1206. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09693-5>
- Sizemore, K.M., Olmstead, S.B. (2016). Willingness to engage in consensual nonmonogamy among emerging adults: A structural equation analysis of sexual identity, casual sex attitudes, and gender. *The Journal of Sex Research*, 54(9), 1106-1117. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1243200>
- Smith, C.V., Shaffer, M.J. (2013). Gone but not forgotten: Virginity loss and current sexual satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 39(2), 96-111. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2012.675023>
- Smith, J., Wolfinger, N.H. (2024). Re-examining the link between premarital sex and divorce. *Journal of Family Issues*, 45(3), 674-696. <https://doi.org/10.1177/0192513X231155673>
- Stanley, S.M., Rhoades, G.K., Markman, H.J. (2006). Sliding versus deciding: Inertia and the premarital cohabitation effect. *Family Relations*, 55(4), 499-509. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2006.00418.x>

- Steele, M.E., Simons, L.G., Sutton, T.E., Gibbons, F.X. (2020). Family context and adolescent risky sexual behavior: An examination of the influence of family structure, family transitions and parenting. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 1179-1194. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01231-z>
- Szopiński, J. (1980). Skala Więzi Małżeńskiej. (In:) Z. Ratajczak (ed.), *Psychologia w służbie człowieka*, 101-106. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Teachman, J. (2003). Premarital sex, premarital cohabitation, and the risk of subsequent marital dissolution among women. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), 444-455. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00444.x>
- Van de Bongardt, D., De Graaf, H. (2020). Youth's socio-sexual competences with romantic and casual sexual partners. *The Journal of Sex Research*, 57(9), 1166-1179. <https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1743226>
- Vasilenko, S.A. (2022). Sexual behavior and health from adolescence to adulthood: Illustrative examples of 25 years of research from add health. *Journal of Adolescent Health*, 71(6), 524-531. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2022.08.014>
- Vasilenko, S.A., Lefkowitz, E.S., Maggs, J.L. (2021). Changes in psychological distress after first vaginal intercourse in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 89(1), 213-216. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.05.003>
- Vasilenko, S.A., Lefkowitz, E.S., Welsh, D.P. (2014). Is sexual behavior healthy for adolescents? A conceptual framework for research on adolescent sexual behavior and physical, mental, and social health, *New Directions for Child and Adolescent Development*, 144, 3-19. <https://doi.org/10.1002/cad.20057>
- Vasilenko, S.A., Walters, T.L., Clark, A.N., Lefkowitz, E.S. (2022). Positive, negative, or mixed feelings? A person-centered approach to consequences of first penile-vaginal intercourse in college students. *Archives of Sexual Behavior*, 51, 3993-4006. <https://doi.org/10.1007/s10508-022-02379-4>
- Wakasa, B.F., Oljira, L., Demena, M., Regassa, L.D., Daga, W.B. (2021). Risky sexual behavior and associated factors among sexually experienced secondary school students in Guduru, Ethiopia. *Preventive Medicine Reports*, 23, 101398. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2021.101398>
- Walters, T.L., Lefkowitz, E.S. (2023). Does sex improve with experience?: A latent transition analysis of college students' penile-vaginal sex-related consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 52, 461-474. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01728-9>
- Wesche, R., Claxton, S.E., Waterman, E.A. (2020). Emotional outcomes of casual sexual relationships and experiences: A systematic review. *The Journal of Sex Research*, 58(8), 1069-1084. <https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1821163>
- Wesche, R., Lefkowitz, E.S., Maggs, J.L. (2021). Short-term consequences of sex: Contextual predictors and change across college. *Archives of Sexual Behavior*, 50, 1613-1626. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01874-w>
- Yu, J., Luo, W., Xie, Y. (2022). Sexuality in China: A review and new findings. *Chinese Journal of Sociology*, 8(3), 293-329. <https://doi.org/10.1177/2057150X221114599>